

Graduál – poklad třebechovického muzea

Petra Jahnová

Třebechovické muzeum betlémů je doma i v zahraničí známé především díky mechanickému betlému Josefa Probošta a rozsáhlé sbírce betlémů. Muzeum ovšem spravuje také městský sbírkový fond s předměty, které se vážou k městu a regionálním dějinám. Mezi nejvýznamnější kusy tohoto fondu patří graduál z roku 1559. Sloužil literátskému bratrstvu při kostele sv. Ondřeje jako liturgická kniha obsahující zpěvy ke mši svaté. Jeho rozměry 50 x 40 cm umožňovaly, aby na něj viděli všichni zpívající. Celkový počet stran je 439, z toho 21 stran je zdobeno bohatou iluminací. Graduál je psán česky se stručnými latinskými poznámkami. Dřevěné desky jsou potaženy kůží a zdobeny mosaznými prvky po obvodu a rozetou uprostřed. Zpěvník lze uzavřít dvěma sponami.

Literátská bratrstva zpívala latinské a české církevní písně a dosáhla svého největšího rozkvětu v 15. a 16. století. Jejich organizace připomínala řemeslné cechy a členové patřili k váženým občanům města.

V roce 1559, kdy vznikl graduál, stál v čele literátského bratrstva Bartoloměj Klatovský, který působil opakovaně i jako purkmistr města. Bartoloměj Klatovský učinil svědecký zápis na první stranu graduálu, kde popsal záchranu graduálu při velkém požáru v roce 1567. Město překvapil ničující požár, při kterém shořelo 49 domů, kostel, fara, škola a radnice i se všemi městskými privilegii. Graduál se při požáru nacházel v kostele na kruchtě zamčený v pulpitu. Bartoloměj Klatovský společně s Jankem Šimkem (synem kata z Hradce Králové) pulpit i s knihami shodili z kůru na podlahu kostela, odkud ho následně vynesli ven. Oba pro graduál riskovali život, neboť vzápětí požár zasáhl celý kostel.

Graduál unikl zkáze celkem třikrát. Podruhé byl zachráněn za třicetileté války v roce 1633. Traduje se příběh, že obyvatelé Třebechovic byli varováni opočenským hejtmanem, že se k městu blíží početná skupina loupeživých Švédů. Radní hned začali jednat, všechna privilegia a pečeteř svěřili starému kostelníkovi – rybáři, který společně se svým šestnáctiletým schovancem bydlel v rybárně uprostřed nebezpečných bažin. Také farář dal rybáři do úschovy kostelní podklady a literáti graduál. Švédové se ovšem o úkrytu cenností dozvěděli a jeden z nich se v noci vydal do rybárny. Nutil starého rybáře, aby prozradil, kam cennosti ukryl. Statečný chlapec vzal do rukou zlatý kalich a s nabídkou, že vojákovi prozradí úkryt, ho vylákal do bažin, kde Švéd zahynul.

Literátská bratrstva existovala navzdory náboženským zmatkům a válečným událostem až do vlády Josefa II., který jejich činnost zakázal. Majetek, který bratrstva vlastnila, byl zkonfiskován a rozprodán na veřejných dražbách. Věci třebechovického literátského bratrstva byly prodány v roce 1785 ve veřejné dražbě ve prospěch zajatých křesťanů z turecko-tatarských žalářů. Třebechovickým literátům se podařilo graduál zachránit potřetí, neboť zpěvník ukryli a úředníkům podstrčili méně významnou knihu.

Jak již bylo zmíněno, graduál patří do sbírek třebechovického muzea a bývá vystavován při výjimečných příležitostech. Naposledy byl obdivován exponátem výstavy „Pod ochranou svatého Ondřeje“, která v září loňského roku připomněla 250 let od posvěcení kostela sv. Ondřeje v Třebechovicích.

Kontakt na autorku: vedoucimuzea@betlem.cz